

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1906. Första Kammaren. N:o 35.

Fredagen den 6 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Schotte* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående afstående af kronans rätt till den så kallade Fidevången invid Falsterbo;

2:o) om beredande af särskild pension åt postbetjanten S. Z. Abramssons änka och minderåriga barn;

3:o) med förslag till lag om rikets flagga;

4:o) angående anslag till befrämjande och organiserande af den offentliga arbetsförmedlingen i riket; samt

5:o) angående pensioner till arbetare vid statens järnvägsbyggnader.

Justerades protokollet för den 30 nästlidne månad.

Upplästes följande ingifna läkareintyg:

Att ledamoten af Riksdagens Första Kammare bankdirektör *P. R. Rabe* alltsedan den 3 dennes lider af halsfluss, som tills vidare hindrar hans deltagande i riksdagsarbetet, intygar

Stockholm den 5 april 1906

Karl A. R. Lundberg
leg. läk.

Upplästes och godkändes bevillningsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 58, till Konungen, i anledning af Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till dels förordning angående en särskild stämpelafgift för försäljning af punsch, arrak och rom, dels ock ändring af gällande tullsats i vissa fall å arrak och rom.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 59, till Konungen, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående personalen vid statens järnvägar.

Föredrogs, men* bordlades å nyo på flere ledamöters begäran sammansatta banko- och lagutskottets nästlidne dag bordlagda utlåtande n:o 2 äfvensom Första Kammarens tillfälliga utskotts samma dag bordlagda utlåtande n:is 5 och 6.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande konstitutionsutskottets den 3 och 4 innevarande månad bordlagda memorial n:o 5, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

Utskottets tillkännagifvande, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot af statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.
Lades till handlingarna.

Utskottets jämlikt § 107 regeringsformen gjorda anmälan af vissa ärenden.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

*Anmärkning
mot statsråd.*

Punkten 2.

Beträffande nedan omförmälda, i protokoll öfver ecklesiastik-ärenden för den 17 november 1905, punkten 72, behandlade ärenden hade utskottet anfört följande:

»Genom kungörelse den 17 november 1905 har Kungl. Maj:t förordnat, att §§ 8 och 33 i nämnda stadgan angående folkundervisningen i riket den 10 december 1897 skola erhålla viss ändrad lydelse. Ändringen består däruti, att i nämnda §§ införts nya moment af följande innehåll:

§ 8.

7. Vid skolorådets sammanträden äger af de inom skoldistriktet anställda lärarna, förutom den eller dem, som till äfventyrs må vara valda till ledamöter i skolorådet, ytterligare en lärare vara tillstädes; och har denne därvid samma befogenhet, som enligt mom. 4 tillkommer folkskoleinspektör, dock att sådan lärare ej må deltaga i behandling af frågor, som omförmälas i § 8 mom. 2 samt §§ 32 och 33. Finnas inom skoldistrikt två eller flera vid folkskoleväsendet anställda lärare, som ej äro valda till ledamöter i skolorådet, äge dessa att för ofvannämnda ändamål bland sig för en tid af fyra kalenderår utse en representant jämte en suppleant för honom. Val af sådan representant och suppleant sker med slutna sedlar vid sammanträde med lärarpersonalen inom

skoldistriktet på kallelse af den i tjänsten äldste läraren och under ledning af den ordförande, som personalen själf utser för tillfället. Vid lika antal röster skilje lotten. Afgår representant under den för honom bestämda tiden, anställs ersättningsval, och bör den sålunda valde tjänstgöra under den tid, som återstått för den afgångne. Protokoll om valet tillställes skolrådets ordförande, hvilken det åligger att till skolrådets sammanträden kalla lärare, som, enligt hvad ofvan är sagdt, har rätt att vara tillstädes vid dessa sammanträden. Vid utgången af den tid, för hvilken representant blifvit vald, eller då af annan anledning sådant val bör äga rum, skall skolrådets ordförande lämna underrättelse härom åt den i tjänsten äldsta läraren inom skoldistriktet.

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

§ 33.

2. Har vederbörligen examinerad, ogift lärare, som till befattning, hvarom i § 23 förmåles, blifvit af skolrådet antagen tills vidare med ömsesidig uppsägningsrätt, och som ännu ej är till ålderdomsunderstöd berättigad, tjänstgjort i sammanlagdt fem år å ifrågavarande eller annan likartad tjänst, må sådan lärare entledigas endast af sådana orsaker, som omförmålas i § 32, eller på grund däraf att tjänsten i fråga genom en i behörig ordning godkänd omorganisation af skolväsendet skall förändras till folkskolelärartjänst eller indragas. Öfver skolrådets beslut om sådant entledigande må besvär anföras af läraren på sätt, som omförmåles i § 32.

Kungl. Maj:ts förevarande beslut har föranledts af tvenne till Kungl. Maj:t ingifna petitioner, nämligen *dels* en af centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening gjord underdånig framställning om införande i folkskolestadgan af bestämmelser, att vid hvarje småskola minst en lärare eller lärarinna skulle vara anställd såsom ordinarie m. m., *dels ock* en af K. L. Larsén m. fl. gjord underdånig framställning om lagstadgad rätt för folkskollärarkåren att representeras i skolrådet.

Af handlingarna i detta ärende har utskottet inhämtat följande.

Uti en den 11 april 1903 till Kungl. Maj:t ingifven skrift anhöll centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening, att Kungl. Maj:t måtte i folkskolestadgan införa en bestämmelse af det innehåll, att vid hvarje småskola minst en lärare (lärarinna) skulle vara anställd såsom ordinarie, samt vidtaga de ändringar i gällande stadganden angående tillsättningen af småskollärare, som i sammanhang därmed kunde anses nödiga.

Till stöd för sin framställning anförde centralstyrelsen hufvudsakligen följande:

*Anmärkning
mot statsråd.*
(Forts.)

Till följd af den i § 1 mom. 3 af gällande folkskolestadga lämnade föreskriften, att vid hvarje folkskola minst en lärare skulle vara anställd såsom ordinarie, hade flertalet af den vid vårt lands folkskolor anställda lärarpersonalen kommit att erhålla en någorlunda tryggad rättslig ställning. Hvad däremot anginge den vid småskolor och mindre folkskolor anställda lärarpersonalen, vore dess rättsliga ställning afsevärdt sämre än folkskollärarnes. De flesta af de vid nämnda skolor anställda lärarne och lärarinnorna till- och afsattes ungefär på samma sätt som enskildas tjänare. Visserligen föreskrefve folkskolestadgan i § 24, att det vore skolråd »obetaget att, där kyrkostämman så beslutit, i enlighet med bestämmelser i vederbörligen stadfäst reglemente gifva lärare vid småskolan en fastare anställning». Men i stort sedt hade denna föreskrift visat sig alltför litet verksam för att leda till det med densamma åsyftade målet. För att vinna en mera allmän förbättring i småskollärarpersonalens rättsliga ställning måste andra lagbestämmelser utfärdas. Sedan småskolan i vårt land genom åtskilliga under de senaste 25 åren vidtagna åtgärder fått en allt fastare organisatien, syntes det vara ett naturligt steg i utvecklingen, att de vid denna skola anställda lärare och lärarinnor erhöile i verklig mening ordinarie anställning. Detta syntes endast kunna vinnas genom en föreskrift, att vid hvarje småskola minst en lärare (lärarinna) skulle vara anställd såsom ordinarie. Att utsträcka denna föreskrift att gälla äfven vid folkskolan biträdande lärare samt lärare och lärarinnor vid mindre folkskolor syntes däremot ej tillrädligt. Dessa lärartjänster vore nämligen af mera tillfällig natur och kunde därför icke gärna blifva ordinarie. Enligt centralstyrelsens åsikt borde den fordan uppställas, att ingen ägde söka ordinarie småskollärarplats utan att vara vederbörligen examinerad eller ock hafva erhållit dispens för examen. I öfrigt borde ungefär liknande stadganden gälla som i fråga om tillsättande af ordinarie folkskollärare.

Öfver centralstyrelsens ifrågavarande framställning afgåfvos underdåniga utlåtanden dels af Konungens befallningshafvande i länen efter vederbörande folkskoleinspektörers hörande, dels ock af samtliga domkapitlen.

Af de i ärendet inkomna utlåtandena framgår, att sex bland Konungens befallningshafvande funnit den af centralstyrelsen gjorda framställningen vara af beskaffenhet att höra i oförändradt skick bifallas. En liknande uppfattning af saken uttalades af domkapitlet i Linköping, som emellertid ansåg, att den ifrågasatta bestämmelsen borde utsträckas att gälla jämväl den vid mindre folkskolor anställda lärarpersonalen. Åtskilliga andra Konungens befallningshafvande äfvensom tvenne domkapitel tillstyrkte i hufvudsak bifall till ansökningen, dock under vissa villkor. Sålunda framhölls, att endast sådana lärarinnor, som

aflagt examen eller i vederbörlig ordning därifrån erhållit dispens, borde kunna utnämnas till ordinarie befattning; att dylik anställning skulle kunna vinnas först efter viss tids oförvitlig tjänstgöring; samt att vid skeende omorganisation af skolväsendet läraren eller lärarinnan skulle kunna af vederbörande skolråd entledigas eller ock vara skyldig underkasta sig den förändring i tjänstgöring, som af vederbörande kunde varda föreskrifven. Fyra Konungens befallningshafvande funno sig böra öfstyrka bifall till framställningen, men höllo före, att det åsyftade målet skulle kunna vinnas genom att i folkskolestadgan införa en bestämmelse därom, att lärare eller lärarinna, tillsatt enligt § 24 samma stadga, skulle kunna af vederbörande skolråd entledigas från sin plats endast af skäl, hvarom i § 32 i merberörda stadga omförmäldes, såvidt ej platsen indroges eller lärarinnan blefve berättigad till ålderdomsunderstöd eller trädde i äktenskap. Åtskilliga af Konungens befallningshafvande och domkapitlen afstyrkte den gjorda framställningen, men föreslogo, att bestämmelsen i § 24 mom. 3 af gällande folkskolestadga ändrades därhän, att uppsägning från skolrådets sida af sådan vederbörligen examinerad och ogift småskollärarinna, lärariinna vid mindre folkskola och biträdande lärarinna i folkskola, som inom distriktet oförvitligen tjänstgjort under minst fem år, skulle för att blifva gällande underställas domkapitlet, som efter vederbörande folkskoleinspektörs hörande ägde fatta beslut om uppsägningens verkställighet. Ett af domkapitlen höll före, att ett bifall till ansökningsen skulle å många ställen framkalla indragandet af redan befintliga småskolor och förhindra inrättandet af nya sådana. Rådligast vore därför att fortfarande låta vederbörande skolråd, på sätt och under villkor i § 24 mom. 3 af gällande folkskolestadga vore medgifvet, vidtaga de åtgärder, som bäst passade för de särskilda orternas olika förhållanden. En liknande uppfattning hystes äfven af en bland Konungens befallningshafvande. Slutligen blef den gjorda framställningen afstyrkt af tre Konungens befallningshafvande och tre af domkapitlen, utan att dessa myndigheter ansågo sig böra föreslå någon särskild åtgärd för vinnandet af det med den underdåniga ansökningsen åsyftade målet.

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

Vidare hafva K. L. Larsén m. fl., jämlikt dem af Göteborgs stifts andra folkskolläramöte lämnadt uppdrag, uti en den 25 november 1904 till Kungl. Maj:t inlämnad petition anhållit, det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga erforderliga åtgärder för sådan ändring i nu gällande bestämmelser om skolråd,

att i kommuner, där endast en folkskollärare vore anställd, denne måtte vara själfskrifven medlem af skolrådet, samt

att i kommuner, hvarest flera lärare och lärarinnor vore vid folkskolan anställda, dessa måtte blifva berättigade att inom sig

Anmärkning utse en lärare och en lärarinna, hvilka skulle erhålla säte och
mot statsråd. stämma i skolrådet.

(Forts.)

Såsom skäl för den ifrågakämda ändringens genomförande åberopades hufvudsakligen följande:

Den nutida utvecklingen kräde med nödvändighet en afsevärd höjning af folkundervisningen. Ett tidsenligt främjande af folkbildningen kunde emellertid ej försiggå, med mindre än att den erfarenhet och den fackbildning, folkskollärarkåren innehade, finge utöfva sitt inflytande vid folkskolans ledning å de särskilda orterna. Den i folkskolestadgan gifna föreskriften om årliga sammanträden mellan skolråd och lärarkår hade i icke så få kommuner ej tillämpats, eller ock hade ganska ofta lärarkårens rätt att med skolrådet öfverlägga om ärenden rörande skolväsendet inom distriktet kringskurits och inskränkts genom af skolrådet utfärdade godtyckliga bestämmelser, ägnade att göra ifrågavarande sammanträden i det närmaste till en proformasak. Äfven om dylika sammanträden på allra bästa sätt anordnades, skulle de dock icke i nämnvärd grad kunna ersätta lärarerepresentanter i skolrådet; ty om en facklig upplysning skulle för skolrådet kunna vara till nytta, så måste den omedelbart föregå det beslut, på hvilket den hade afseende.

Genom särskilda nådiga remisser anbefalldes Kungl. Maj:t samtliga domkapitel i riket att, hvart för sig, efter vederbörande folkskoleinspektörers hörande afgifva underdånigt utlåtande i ärendet.

Af de afgifna utlåtandena framgår, att den gjorda framställningen icke blifvit af något domkapitel i oförändradt skick förordad. Fyra domkapitel tillstyrkte dock i hufvudsak, att folkskollärarkåren, på sätt i ansöknungen ifrågasatts, skulle blifva representerad i skolrådet, med rätt för representanten att deltaga i skolrådets såväl öfverläggningar som beslut. Ett domkapitel ansåg, att en medlem af lärarkåren borde i alla pedagogiska och organisatoriska frågor äga säte och stämma i skolrådet, ett annat att endast i pedagogiska frågor rörande viss skola dylik adjunktion borde äga rum. Fyra domkapitel förordade, att bestämmelser måtte meddelas därom, att inom hvarje skoldistrikt en medlem af lärarkåren skulle vara berättigad att vid skolrådets sammanträden närvara och i dess öfverläggningar, men ej i beslut deltaga, eventuellt med rätt för honom att få sin afvikande mening till protokollet antecknad. Beträffande sättet för utseende af lärarkårens representant i skolrådet i de distrikt, där flere lärarkrafter funnes anställda, hafva flera stiftsstyrelser förordadt, att denne skulle å kyrkostämman utses eller af skolrådet tillkallas, andra åter att valet borde af lärarpersonalen förrättas, hvarjämte ett domkapitel föreslagit, att valet borde ske på sätt i det för distriktet fastställda reglementet närmare bestämdes. I de afgifna utlåtandena hafva vissa domkapitel framhållit, att eventuella

bestämmelser i ämnet borde införas i kommunallagstifningen, medan andra ansett till fyllest, att de intoges i folkskolestadgan. Slutligen hafva tre domkapitel hemställt, att den gjorda ansökningen icke måtte af Kungl. Maj:t bifallas. *Anmärkning mot statsråd.* (Forts.)

Förenämnda båda framställningar föredrogos i ett sammanhang inför Kungl. Maj:t den 17 november 1905 af chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet *Berg*. Statsrådets ledamöter tillstyrkte därvid, att Kungl. Maj:t måtte utfärda nådig kungörelse om sådan ändrad lydelse af §§ 8 och 33 i nådiga stadgan angående folkundervisningen i riket den 10 december 1897, som ofvan omförmäلتs; och blef denna statsrådets hemställan af Kungl. Maj:t bifallen.

Hvad först angår den uti § 8 folkskolestadgan införda nya bestämmelsen, har därigenom medgifvits rätt för en af de inom hvarje skoldistrikt anställda lärarne, förutom den eller dem, som till äfventyrs må vara valda till ledamöter i skolrådet, att vid dettas sammanträden vara tillstädes med befogenhet för honom att i öfverläggningarna, men ej i besluten deltaga, äfvensom att, där han så önskar, få sin uttalade mening antecknad i skolrådets protokoll. I behandlingen af frågor rörande tjänstgöringsbetygs utfärdande samt lärares skiljande från tjänsten äger dock sådan lärare icke deltaga, men väl uti handläggningen af alla andra inom skolrådet förekommande ärenden, vare sig dessa äro af pedagogisk, organisatorisk eller ekonomisk natur. Att ett dylikt stadgande, som på det närmaste berör frågan om skolrådets sammansättning och verksamhet, blifvit af Kungl. Maj:t på administrativ väg utfärdadt, har icke kunnat undgå att ådraga sig utskottets uppmärksamhet. Skolrådet såsom institution är nämligen organiseradt genom förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862. Ut i denna förordning, om hvilken Konung och Riksdag gemensamt skola besluta, äro särskilda bestämmelser gifna angående de kvalifikationer, som erfordras för att kunna till skolrådsledamot utses, så ock angående skolrådets sammansättning. Då det af Kungl. Maj:t utfärdade stadgandet — hvilket kan föranleda, att äfven en lärare, som icke blifvit af kyrkostämma till sin befattning antagen, och som är i saknad af de personliga kvalifikationer, hvilka erfordras af skolrådets ledamöter, blifver berättigad att deltaga i skolrådets förhandlingar — på det närmaste berör förhållanden, om hvilka i kyrkostämmoförordningen stadgas, har utskottet funnit ifrågasvarande stadgande vara af den natur, att Riksdagen bort sättas i tillfälle att därom uttala sig. I sammanhang härmed har utskottet jämväl velat framhålla, att de uti första punkten af förvarande moment inskjutna orden: »förutom den eller dem, som tilläfventyrs må vara valda till ledamöter i skolrådet», otvifvelaktigt i flera fall komma att gifva anledning till den uppfattning, att Kungl. Maj:t velat utan Riksdagens medverkan afgifva för-

Åmärkning mot statsråd. klaring öfver kyrkostämmoförordningens föreskrifter angående valbarhet till skolråd.

(Forts.)

Genom det i § 33 införda nya momentet har af skolrådet med ömsesidig uppsägningsrätt tills vidare antagen biträdande lärare vid folkskola samt lärare i mindre folkskola och småskola tillerkänts en fastare ställning än han förut haft. För den händelse sådan lärare är ogift, vederbörligen examinerad och till ålderdomsunderstöd ännu icke berättigad samt tjänstgjort i sammanlagdt fem år å ifrågavande eller annan likartad tjänst, kan nämligen skolrådet, förutom i det fall att tjänsten genom en i behörig ordning godkänd omorganisation af skolväsendet skall förändras till folkskollärartjänst eller indragas, icke entlediga honom af andra orsaker än dem, som omförmålas i folkskolestadgans § 32, d. v. s. om han befunnits oskicklig till eller försumlig i förrättandet af sin tjänst eller ådagalagt sådant uppförande, att han ej bör såsom lärare längre bibehållas.

Hvad ifrågavarande stadgande beträffar vill utskottet till en början framhålla, att detsamma hvarken öfverensstämmer med den af centralstyrelsen för folkskolläraryöreningen gjorda framställningen eller med de förslag, som afgifvits af de i ärendet hörda myndigheterna. Ehuru centralstyrelsen förklarat sig anse, att det ej vore tillrådligt att utsträcka den ifrågaställda förmånen till biträdande lärare vid folkskolor och lärare vid mindre folkskolor, har Kungl. Maj:t dock funnit sig böra tillerkänna dessa lärare samma förmån som lärare vid småskolor.

Vid granskning af ifrågavarande moment framträder genast, att detsamma icke blifvit affattadt med den försiktighet och noggrannhet, som kräfves vid utarbetandet af ett allmänt stadgande, för att detsamma icke skall gifva flerfaldig anledning till missförstånd, och hvartill vederbörande bort känna sig särskildt manad af den mångfald skiftande förslag och yrkanden, de i ärendet hörda myndigheterna framställt. De lärare, som bestämmelsen afser, skola enligt § 24 folkskolestadgan antagas af skolråden antingen för viss tid, icke öfverstigande ett läsår, eller ock tills vidare med en ömsesidig uppsägningsrätt af minst fyra månader. Lärarens anställning är således grundad på ett mellan honom och vederbörande skolråd ingånget aftal, hvilket, afslutadt i enlighet med gifna föreskrifter, icke kan utan båda kontrahenternas samtycke ändras eller upphävas.

Den af Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelsen innebär emellertid icke blott ett ingrepp uti den församlingarna tillerkända rätten att på det för skolväsendet lämpligaste sätt och på de för församlingarna förmånligaste villkor anställa lärare, utan äfven ett underkännande af församlingarnas och deras lagstadgade organs förmåga att själfva bedöma, när anledning föreligger att gifva lärare vid småskolan den fastare anställning, hvarom i § 24 mom. 3 förmåles. Uppenbart är, att ett stadgande därom, att biträ-

dande lärare vid folkskola samt lärare vid mindre folkskola och småskola icke skall kunna utom i vissa fall från sin befattning entledigas, innebär något helt annat med afseende å församlingarnas och skolrådets ställning till ifrågavarande lärarpersonal än de bestämmelser i enahanda syfte, som, enligt hvad de i ärendet infordrade utlåtandena gifvit vid handen, finnas intagna uti de för vissa skoldistrikt fastställda reglementen. I sammanhang härmed vill utskottet jämväl framhålla, att den formulering stadgandet erhållit synes göra detsamma tillämpligt icke blott på de aftal, som efter dess ikraftträdande avslutas, utan äfven på dem, som dessförinnan blifvit ingångna.

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

Anmärkningsvärdt synes vidare vara, att den tjänstgöring, som erfordras för att komma i åtnjutande af den i stadgandet afsedda fastare ställning — för hvilken tjänstgöring icke ens uppställts fordran på oförvitlighet — icke behöfver hafva ägt rum inom samma skoldistrikt, ehuru detta dock blifvit af flera myndigheter föreslaget. En lärare, som tjänstgjort sammanlagdt fem år inom flera olika skoldistrikt och måhända ganska kort tid å hvarje ställe, kommer sålunda i åtnjutande af enahanda förmån som den, hvilken under hela tiden tjänstgjort på en och samma befattning och därvid tillvunnit sig vederbörande församlingars förtroende. Utskottet vill vidare framhålla, att man af stadgandets formulering icke kan sluta till, huruvida den fastare anställningen skall vinnas först efter fem års sammanlagd tjänstgöring antingen såsom biträdande lärare vid småskola eller mindre folkskola eller ock huruvida ifrågavarande förmån skall för honom inträda, om han exempelvis under viss del af de fem åren tjänstgjort i småskola och återstoden i folkskola. Likaledes lämnas man i fullständig ovisshet om, huruvida tjänstgöringen skall hafva ägt rum i sammanlagd följd eller kan hafva fullgjorts med längre eller kortare afbrott. En annan oklarhet i stadgandet finner utskottet ligga däruti, att bestämmelse saknas, huruvida läraren äger att tillgodoräkna sig den tid han tjänstgjort före examens afläggande. Tvekan torde också kunna komma att uppstå, huruvida vid dylik lärares entledigande af orsaker, som omförmålas i § 32 folkskolestadgan, jämväl det i samma § föreskrifna tillvägagångssätt måste iakttagas. Den fastare ställning man velat bereda läraren liksom ock den honom medgifna besvärsrätten synas gifva stöd för antagandet, att så är förhållandet, ehuru bestämmelsens ordalag gifva antydning i motsatt riktning. Att ett stadgande, som blifvit så obestämdt och oklart affattadt, och som skall tillämpas af så många olika myndigheter och afser så ömtåliga förhållanden, skall gifva anledning till mycket olika tolkningar och föranleda tvistigheter mellan församlingarna och lärarpersonalen, finner utskottet vara alldeles uppenbart.

Slutligen vill utskottet framhålla, att hvarje anledning saknats, att, på sätt som skett, utesluta de gifta lärarne från förmå-

Anmärkning mot statsråd. nen att vinna den fastare anställning, som man funnit skäl medgifva de ogifta lärarne och lärarinnorna.

(Forts.)

Då enligt utskottets åsikt föredragande departementschefen vid behandlingen af ifrågavarande ärende icke ådagalagt den försiktighet och noggranna omsorg man haft anledning att fordra, när det gällt att gifva bestämmelser på ett område, som så nära berör kommunernas verksamhet för dem lagligen ålagda uppgifter, har utskottet funnit sig böra hos Riksdagen mot föredragande departementschefen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.»

Herr statsrådet Berg: Jag anhåller på förhand om kammarens öfverseende, om den något invecklade beskaffenheten af detta memorial gör det nödvändigt för mig att taga kammarens tid i anspråk en längre stund, än jag skulle önskat.

Den kungliga kungörelse, som utskottet här anmäler, innehåller två nya moment af folkskolestadgan, hvilka finnas återgifna i memorialet på sidorna 8 och 9. I det ena momentet föreskrifves, att då skolrådet behandlar folkskoleärenden, äger en folkskollärare vara tillstädes med rätt att deltaga i öfverläggningarna, men utan rätt att deltaga i besluten. Det andra momentet innehåller, att en småskollärare skall under vissa förhållanden kunna få en fastare anställning än förut.

Hvad förstnämnda moment angår förklarar utskottet nederst på sidan 13, att det »på det närmaste berör frågan om skolrådets sammansättning och verksamhet», och utskottet finner det på denna grund anmärkningsvärdt, att detsamma blifvit på administrativ väg utfärdadt.

Här har utskottet på ett högst förvillande sätt hopkopplat två skilda frågor, nämligen frågorna om skolrådets *sammansättning* och om dess *verksamhet*.

Hade stadgandet berört skolrådets sammansättning, så hade det naturligtvis förelagts Riksdagen och efter Riksdagens samtycke införts i kyrkostämmoförordningen. Berör det åter endast skolrådets verksamhet, har det sin rätta plats i folkskolestadgan, som är af administrativ natur. Kyrkostämmoförordningen hänvisar rörande dylika ärenden direkt till folkskolestadgan, då den i § 30 föreskrifver, att vid behandling af de ärenden angående folkskoleundervisningen, hvilka det tillkommer skolrådet att handlägga, de stadgar skola lända till efterrättelse, som rörande denna undervisning gifna äro.

Frågan blir då: rör det nya stadgandet skolrådets sammansättning eller skolrådets verksamhet? Svaret kan ej blifva mer än ett. Det rör endast skolrådets verksamhet. Enligt kyrkostämmoförordningens § 23 är skolrådet sammansatt af en själfskrifven ordförande, minst fyra andra ledamöter och hälften så många suppleanter. Häri är ingen ändring gjord.

Önsksningar, att så måtte ske, hafva visserligen icke saknats.

I den petition från Göteborgs stifts andra folkskolläraremöte, som i memorialet refereras på sidan 12, yrkas,

att i kommuner, där endast en folkskollärare vore anställd, denne måtte vara själfskrifven *medlem* af skolorådet, samt

att i kommuner, hvarest flera lärare och lärarinnor vore vid folkskolan anställda, dessa måtte blifva berättigade att inom sig utse en lärare och en lärarinna, hvilka skulle erhålla *säte och stämman* i skolorådet.

Bland de myndigheter, som yttrat sig öfver denna petition, hafva ock flera domkapitel ansett, att en representant för lärarekåren borde hafva *säte och stämman* i skolorådet med rätt för representanten att deltaga i skolorådets såväl öfverläggningar som *beslut*.

Hade jag delat denna mening, så hade jag gifvetvis tillstyrkt proposition till Riksdagen med förslag om erforderlig ändring af kyrkostämmoförordningen. Då jag icke så gjort, är orsaken att finna däri, att jag principiellt icke vill veta af nya själfskrifna ledamöter i skolorådet. Då jag önskat, att lärarekåren måtte blifva representerad vid skolorådets öfverläggningar, har syftet ingalunda varit, att den skulle erhålla större makt och myndighet. Att fika efter sådant är efter min mening sämsta sättet att få det. Meningen har varit att få skolorådets verksamhet så ordnad, att vid folkskoleärendens behandling skolorådet skulle hafva tillfälle till och känna sig uppfordradt att vid sidan af mycket annat taga hänsyn till äfven det slags insikter i skolarbetet, som vinnas genom utbildning därför och dagligt sysslande därmed. Men för vinnande af detta önskemål behöfves intet själfskrifvet ledamotskap; det behöfves endast, att en folkskoleman får vara tillstädes och deltaga i öfverläggningarna. Han blir därigenom tillräckligt meddelaktig i behandlingen, för att den förtroendefulla samverkan mellan skoloråd och lärarekår skall kunna uppkomma, som är så nödvändig för skolarbetets framgång.

Att här ej alls varit fråga om skolorådets sammansättning, framgår för öfrigt af de i förordningen inskjutna orden: »förutom den eller dem, som till äfvertys må vara valda till ledamöter i skolorådet». *Ledamöterna* i skolorådet ställas härigenom i så tydlig motsats till *lärarerepresentanten* vid skolorådets sammanträden, att ingen förväxling bort vara möjlig.

Samma inskjutna ord hafva dessutom missförståtts af utskottet — på ett mycket egendomligt sätt. Dessa ord »komma», påstår utskottet, »otvifvelaktigt i flere fall att gifva anledning till den uppfattning, att Kungl. Maj:t velat utan Riksdagens medverkan afgifva förklaring öfver kyrkostämmoförordningens föreskrifter angående valbarhet till skoloråd». Utskottet förbiser här två saker. Först och främst att de klandrade orden alls icke vilja vara någon lagförklaring, utan endast ett objektivt uttryck för det af Kungl. Maj:t och hvar man kända faktum, att en mängd lärare äro af kyrkostämmor utsedde till ledamöter af skol-

Anmärkning
mot statsråd.

(Forts.)

Anmärkning mot statsråd. rådet. För det andra: att Kungl. Maj:t redan för 16 år sedan genom utslag i besvärsmål tolkat kyrkostämmoförordningens bestämmelser så, att intet hinder möter för den kyrkostämman, som

(Forts.)

så önskar, att insätta folkskollärare som ledamöter i skolrådet. Genom hvad jag nu anfört, har jag sökt visa, att det nya moment, som insatts i § 8 folkskolestadgan, har sin rätta plats just i denna administrativa stadga och icke i minsta mån går kyrkostämmoförordningens föreskrifter om skolråds sammansättning för nära.

Jag ber nu att få öfvergå till det nya momentet i folkskolestadgans § 33, hvilket afser att bereda medlemmarna af småskollärarekåren en något mera trygghad rättslig ställning än de förut haft. Mot detta moment gör utskottet en hel mängd anmärkningar, hvilka dels röra formuleringen, dels vissa delar af innehållet och dels stadgandet i dess helhet.

Hvad de *formella anmärkningarna* angår, har utskottet satt dem både först och sist, och torde det därför vara lämpligt att taga dem först i skärskådande. De äro, såvidt jag kunnat räkna, till antalet fyra.

1. Man kan, säger utskottet nederst på sidan 15, icke af stadgandets formulering sluta till, »huruvida den fastare anställningen skall vinnas först efter fem års sammanlagd tjänstgöring antingen såsom biträdande lärare vid småskola eller mindre folkskola eller ock huruvida ifrågavarande förmån skall för honom inträda, om han exempelvis under viss del af de fem åren tjänstgjort i småskola och återstoden i folkskola».

Genom skriffel eller tryckfel eller hvad det nu kan vara har denna utskottets anmärkning råkat att blifva alldeles felaktigt formulerad. Utskottet nämner två slag af lärare, som kallas »biträdande lärare vid småskola» och »biträdande lärare vid mindre folkskola». Dessa båda slag äro för våra folkskoleförfattningar fullkomligt okända. Däremot hafva vi »lärare vid småskola» och »lärare vid mindre folkskola» och dessutom ett tredje slag, som utskottet icke talar om, nämligen »biträdande lärare vid folkskola». Alla tre slagen uppräknas i § 23 af gällande folkskolestadga och de utgöra tillsammans den stora kategori af mestadels kvinnliga lärare, som med ett ord kallas *småskolelärarekåren*, eller kanske oftare *småskolelärarynnelåren*, och som kännetecknas af samma utbildning, samma kompetensfordringar, samma löneförmåner och samma rättsliga ställning. Huruvida en medlem af denna stora kategori af hufvudsakligen kvinnliga lärare vid en viss tidpunkt tjänstgör såsom »småskolelärare», »lärare vid mindre folkskola» eller »biträdande lärare vid folkskola», det är något, som i afseende å hans ställning till kommunen och kommunens ställning till honom är alldeles betydelselöst. Den nya stadgan har därför ej velat göra någon skillnad på, huruvida en denna kår tillhörande person tjänstgjort enbart såsom »småskolelärare»

eller »lärare vid mindre folkskola» eller »biträdande lärare vid folkskola», eller om han tjänstgjort någon tid i den ena, någon tid i den andra och någon tid i den tredje egenskapen. Stadgandets formulering angifver också tydligt, att det afser *all* sådan tjänstgöring, som nämnes i § 23. Utskottets försäkran om motsatsen är felaktig.

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

2. Utskottet säger öfverst på sidan 16: »Likaledes lämnas man i fullständig ovisshet om, huruvida tjänstgöringen skall hafva ägt rum i sammanlagd följd eller kan hafva fullgjorts med längre eller kortare afbrott.»

Denna anmärkning är ogrundad. Såsom villkor för fastare anställning fordrar stadgandet blott tjänstgöring af ifrågavarande art i »sammanlagdt fem år». Något undantag för sådan tjänstgöring, som fullgjorts med längre eller kortare afbrott, är icke gjordt, och det är följaktligen klart, att dylika afbrott icke inverka, hvilket också skulle i sakligt afsende varit särdeles olämpligt.

3. »En annan oklarhet i stadgandet finner utskottet ligga däruti, att bestämelse saknas, huruvida läraren äger att tillgodoräkna sig den tid han tjänstgjort före examens afläggande.»

Äfven denna anmärkning synes mig konstruerad. I stadgandet står, att om vederbörligen *examinerad* lärare tjänstgjort på det och det sättet, må en sådan lärare entledigas endast af i stadgandet nämnda orsaker. Härigenom torde det vara tillräckligt tydligt sagdt ifrån, att det är endast för tjänstgöring såsom vederbörligen *examinerad* som en lärare kan tillgodoräkna sig den erforderliga tiden.

4. »Tvekan torde också», säger utskottet, »kunna komma att uppstå, huruvida vid dylik lärares entledigande af orsaker, som omförmälas i § 32 folkskolestadgan, jämväl det i samma § föreskrifna tillvägagångssätt måste iakttagas.»

För denna anmärkning finnes intet fog. Stadgandet föreskrifver, att en småskolelärarinna under vissa omständigheter och med vissa undantag må entledigas endast af sådana *orsaker*, som omförmälas i § 32, nämligen om hon befunnits oskicklig till eller försumlig i förrättandet af sin tjänst eller ådagalagt dåligt uppförande. Däremot föreskrifves icke, att hon skall kunna skiljas från tjänsten endast med användande af det *tillvägagångssätt*, som omförmäles i § 32, alltså blott »efter föregången, i skolorådets protokoll intagen, men fruktlös befunnen varning». Så länge ordet »orsaker» får betyda »orsaker» och ordet »tillvägagångssätt» får betyda »tillvägagångssätt», kan följaktligen ingen tvekan i detta fall råda.

Efter granskning af dessa anmärkningar mot formuleringen vänder jag mig till utskottets anmärkningar mot *vissa delar af innehållet*. Äfven de tyckas vara fyra.

1. För den tjänstgöring, som under vissa förhållanden med vissa undantag berättigar till fastare anställning, säger utskottet

Anmärkning i tredje stycket på sidan 15, har »icke ens uppställts fordran på *mot statsråd.* oförvitlighet».

(Forts.)

Utskottet förbiser, att om man skulle hafva uppställt en dylik fordran, skulle detta hafva varit en själfmotsägelse. Att hafva tjänstgjort »oförvitligt» betyder nämligen i folkskolestadgan att icke hafva blifvit enligt § 32 *varnad*. Det har alltså tillämpning på folkskolelärarekåren, men icke på småskolelärarekåren, för hvilken intet lagstadgande om varning finnes. Fattas åter ordet »oförvitligt» i den bemärkelsen, att lärarinnan icke gjort sig skyldig till oskicklighet, försumlighet eller dåligt uppförande, så är att märka, att en lärarinna, som före denna kungörelses utfärdande icke varit »oförvitlig» i den meningen, kunnat när som helst entledigas, samt att hon äfven efter det nya stadgandet, om hon felar i nämnda stycke, när som helst kan entledigas. Ett inskjutande af ordet »oförvitlig» skulle således dels i formellt hänseende varit felaktigt, dels i sakligt hänseende hvarken gjort till eller ifrån.

2. Utskottet anmärker vidare — det är strax efteråt på samma sida — att en småskolelärarinna, »som tjänstgjort sammanlagdt fem år inom flera olika skoldistrikt och måhända ganska kort tid å hvarje ställe, kommer i åtnjutande af enahanda förmån som den, hvilken under hela tiden tjänstgjort på en och samma befattning och därvid tillvunnit sig vederbörande församlingars förtroende.»

Ja — hvad skulle hafva inträffat, om motsatsen blifvit stadgad? En småskolelärarinna skulle då hafva kunnat tjänstgöra t. ex. 4 1/2 år på ett ställe. För att hon ej skulle blifva fast där, kunde man då hafva afskedat henne. Sedan finge hon kanske tjänstgöra 4 1/2 år på ett annat ställe, och af samma skäl kunde hon sedan äfven där afskedas. På sådant sätt skulle stadgandet kunnat kringgås i oändlighet, och i stället för att bereda småskolelärarinnorna större trygghet, skulle det endast hafva ökat deras otrygghet.

3. »Utskottet vill framhålla», yttrar det på sidan 16, andra stycket från slutet, »att hvarje anledning saknats att, på sätt som skett, utesluta de gifta lärarne från förmånen att vinna den fastare anställning, som man funnit skäl medgifva de ogifta lärarne och lärarinnorna.»

Det medges gärna, att man i detta stycke kan hysa olika meningar. Men då utskottet påstår, att »hvarje anledning» saknats för den af Kungl. Maj:t gifna föreskriften, säger det för mycket.

Goda skäl kunna gifvas för den åsikten, att en småskolelärarinna *icke* borde förlora möjligheten till fastare anställning, därför att hon träder i gifte. En mängd af de i ärendet hörda myndigheterna, folkskoleinspektörer, länsstyrelser och domkapitel, hafva emellertid varit af motsatt åsikt. Helt visst har den egentliga anledningen härtill varit den, att, om en småskolelärarinna gifter

sig, skolan kan få att göra icke blott med henne, utan äfven med hennes man, hvilket måhända någon gång kan vara svårt nog. Kungl. Maj:t har tagit hänsyn till dessa myndigheters uppfattning, och vid beredandet af en fastare anställning för småskolelärarekåren har därför undantag gjorts för de medlemmar af denna kår, som träda i gifte. Nu skulle man visserligen kunnat göra undantag från detta undantag till förmån för de ytterst få manliga gifta folkskolelärarne. Men vid närmare eftertanke har man funnit sig sakna anledning att göra ett dylikt undantag från undantaget och därför här låtit likställighet råda.

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

I själfva verket har denna sak en mycket ringa räckvidd. Af småskolelärarekårens samtliga medlemmar, vare sig de tjänstgöra vid småskola eller mindre folkskola eller som »biträdande» vid folkskola, äro mer än 95 % kvinnor och således mindre än 5 % män. Antalet manliga småskollärare minskas år från år, och snart nog står det på nollpunkten. Framför allt är antalet *gifta* manliga småskolelärare försvinnande litet — detta af den enkla anledningen, att gifta manliga småskolelärare numera icke torde kunna existera.

4. Upprepade gånger i detta memorial påstår utskottet, att tillräcklig »försiktighet» icke blifvit visad vid sträfvandet att bereda småskolelärarekåren en tryggad existens.

Möjligen skall detta innebära, att cirkuläret vid nämnda sträfvanden skulle gått för långt. Härvid är dock att märka, att kommunerna enligt detta cirkulär fortfarande äga rätt att entlediga de småskolelärare, som antagits på viss tid, de, som äro oexaminerade, de, som gifta sig, de, som äro berättigade till ålderdomsunderstöd, de, som tjänstgjort mindre än fem år, och de, som under sin tjänstgöring gjort sig skyldiga till oskicklighet, försummelse eller dåligt uppförande. Och icke ens de, som samtidigt förena kvalifikationerna att vara examinerade, antagna tills vidare, ogifta, icke berättigade till ålderdomsunderstöd och i allo oklanderliga, icke ens de kunna vara alldeles trygga. Äfven de kunna enligt detta cirkulär entledigas, om deras tjänst indrages eller genom en i behörig ordning godkänd omorganisation af skolväsendet förändras till folkskolelärarettjänst. — Längre går icke detta cirkulär, hos hvilket utskottet funnit en så ringa grad af »försiktighet».

Jag öfvergår nu till de anmärkningar, som röra *stadgandet i dess helhet* och som väl skola gå ut därpå, att det skulle vara lagstridigt eller olämpligt. Dessa allmänna anmärkningar äro två.

1. Hvad den första af dem angår, har utskottet visserligen icke uttryckligen påstått, att stadgandet skulle vara lagstridigt, men det synes vilja antyda något sådant, då det på två ställen å sid. 15 uttalar såsom sin mening, att en småskollärarynnas anställning är grundad på ett mellan henne och vederbörande skolråd ingånget *aftal*, hvilket — som det heter — »afslutadt i

Anmärkning mot statsråd. enlighet med gifna föreskrifter icke kan utan båda kontrahenternas samtycke ändras eller upphävas».

(Forts.)

Hvad utskottet här yttrar om omöjligheten att utan båda kontrahenternas samtycke ändra ett i enlighet med gifna föreskrifter ingånget aftal må vara riktigt i fråga om *privaträttsliga* öfverenskommelser. På den *offentliga* rättens område däremot håller nog satsen icke i allo streck. Folkskoleundervisningen är visserligen af staten i väsentlig grad öfverlåten på kommunerna, men den har därmed icke upphört att till sin natur tillika vara en statsangelägenhet. Fasthåller man vid detta sakförhållande, måste man erkänna, att *vederbörande statsmakter* — i vissa fall Konungen och Riksdagen gemensamt, i andra fall Konungen ensam — kunna, om sådant pröfvas lämpligt ur det allmännas synpunkt, meddela bestämmelser, som leda till ändring i förfoganden, hvilka vidtagits af skoldistrikt eller skolråd. Jag vill anföra ett exempel. År 1891 var den obligatoriska begynnelselönen för folkskolelärare endast 600 kronor. Ett skoldistrikt kunde då träffa aftal med en skollärare om en begynnelselön å t. ex. 650 kronor. Men så kom 1891 års Riksdag och höjde den obligatoriska begynnelselönen till 700 kronor samt vållade därigenom kommunen en utgift af 50 kronor utöfver hvad som var aftaladt. Kan man nu med användande af utskottets resonemang säga, att Kungl. Maj:t och Riksdagen år 1891 gjorde ett ingrepp i ett aftal, som »icke kunde utan båda kontrahenternas samtycke ändras?» Då gällde det *ett* aftalsvillkor, nämligen lönen, nu *ett annat*, nämligen anställningens art, men principen är i båda fallen densamma.

2. Äfven ur en annan synpunkt tyckes utskottet vilja betrakta stadgandet i dess helhet såsom obehörigt. »Den af Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelsen», säger utskottet i andra stycket å sid. 15, »innebär emellertid icke blott ett ingrepp uti den församlingarna tillerkända rätten att på det för skolväsendet lämpligaste sätt och på de för församlingarna förmånligaste villkor anställa lärare, utan äfven ett underkännande af församlingarnas och deras lagstadgade organs förmåga att själfva bedöma, när anledning föreligger att gifva lärare vid småskolan den fastare anställning, hvarom i § 24 mom. 3 förmåles.»

Om detta är riktigt, så kan det också med fog sägas om vår förut gällande folkskolelagstiftning. Ursprungligen ägde församlingarna och deras lagstadgade organ rätt att anställa småskolelärarinnor på hvilka villkor som helst. Genom 1882 års folkskolestadga gifvos dock angående sättet för anställandet vissa normer, och genom 1897 års folkskolestadga gifvos ännu andra sådana normer. Enligt min mening får detta icke fattas såsom ett underkännande af skolrådets omdömesförmåga i allmänhet. Det innebär helt enkelt ett erkännande, att äfven bland skolråden kunna finnas sådana, som understundom göra sig skyldiga till

misstag eller missbruk. Bekant torde sålunda vara, att dugliga och plikttrogna småskolelärarinnor blifvit afskedade endast därför, att de beyistat ett nykterhetsföredrag eller en fireligiös sammankomst. Åtskilliga sådana fall, af hvilka några varit ganska upprörande, hafva förekommit, och jag tror, att man gör orätt, om man bagatelliserar dessa fall. Må hvar och en, som själf äger existensmedel, på hvilka han kan lita, ett större eller mindre kapital, en större eller mindre egendom, en mer eller mindre inbringande tjänst, må, säger jag, enhvar, som äger något sådant, söka tänka sig in i de människors ställning, som ha utbildat sig för en viss verksamhet och ägnat sitt lif däråt, men sväfva i fara att när som helst, utan angifvande af någon orsak, blifva uppsagda för att kanske om 4 månader kastas på bar backe. Kunna de tänka sig in häri, så skola de också, om än mycket svagt, kunna föreställa sig, hvilket ogynnsamt inflytande den ständiga otryggheten måste utöfva på småskolelärarinnornas hela sinnesförfattning och deras däraf beroende arbete. De skola då också, tror jag, kunna förstå, att för dessa lärarinnor var kungörelsen af den 17 november 1905 en välgärning, huru blygsam omfattningen däraf än må vara.

Mina herrar, jag har härmed slutat granskningen af utskottets anmärkningar mot förevarande kungörelse, som afsåg att dels vid folkskolearbetets anordning skapa en lagstadgad samverkan mellan dem, som hafva att besluta om detta arbete, och dem, som hafva att utföra detsamma, dels att bereda vår stora småskolelärarinnekår en smula ökad trygghet i dess rättsliga ställning. Såvidt jag kunnat finna, har utskottet *icke* uppvisat, att denna kungörelse är vare sig lagstridig, olämplig eller oriktig.

Jag lämnar emellertid nu åt kammaren att bedöma, huruvida jag, då jag tillrådt konungen att utfärda denna kungörelse, icke »iakttagit rikets sannskyldiga nytta» eller »icke med oväld, nit, skicklighet och drift mitt förtroendeämbete utöfvat.»

Herr Blomberg: Det synes mig visserligen, som om konstitutionsutskottet i sin framställning rörande det ärende, som nu föreligger till behandling, skulle ha på ett tillräckligt tydligt och klart sätt ådagalagt beskaffenheten af det rådslag, som här är under ompröfning. Jag vågar äfven tro, att den vidlyftiga, ingående och fyndigt genomförda granskning, som detta betänkande underkastats af herr statsrådet och chefen för eklestistikdepartementet, näppeligen har kunnat uppvisa någon felaktighet i utskottets framställning eller obehöfligheten af de erinringar, som däri gjorts. Men ärendet synes mig vara af den vikt och betydelse, att det torde vara lämpligt, att det ytterligare något tages under ompröfning. Därvid skall jag försöka följa

*Anmärkning
mot statsråd.* den föregående ärade talaren i hans erinringar, såvidt sådant låter sig göra på grund af framställningens vidlyftighet.
(Forts.)

Han sade, att utskottets memorial skulle vara af invecklad beskaffenhet och att detta föranledde den omfattande utredning, som han lämnade. Mig synes det, som om utskottets memorial är allt annat än inveckladt. Det ledes och uppbäres af en bestämd grundtanke, hvilken icke funnit något som helst gensvar i det åskådningssätt, som talaren gjorde gällande, den grundtanken nämligen, att man vill upprätthålla de respektive kommunernas behörighet på det område, som här är i fråga. Detta har varit utskottets ledande tanke. Det är hufvudsakligen därför, att vid det rådslag, som här ifrågakommit, tillbörlig hänsyn icke tagits till denna kommunernas viktiga rätt, som anmärkningen tillkommit, och anmärkningen har synts utskottet så mycket mera berättigad, som detta icke är det enda fall, där begäret att undertrycka eller förringa de olika kommunala myndigheternas hittillsvarande inflytande på undervisningsväsendets olika områden gjort sig och gör sig gällande.

Här har visserligen nu sagts, att det icke har skett något, som är lagstridigt. Ja, i det hänseendet vill jag svara, att detta har utskottet icke håller påstått; utskottet har blott velat göra gällande, att på administrativ lagstiftningsväg tillkommit stadganden och bestämmelser af den natur, med den innebörd och de konsekvenser, att de i sig ovillkorligen innebära ett ingrepp på det verksamhetsområde och de behörigheter, som tillförne varit tillerkända kyrkostämman och skolråd och som ha sin rättsgrund i de föreskrifter, som förordningen om kyrkostämman och skolråd innehåller, såväl i § 2, med afseende å kyrkostämmans rättigheter, som i § 22, som handlar om skolrådets behörigheter. Ty de bestämmelser, som där finnas, äro dock af den art, att de lägga omsorgen och vården om folkskoleväsendet och befattningen därmed i vederbörande kommunala myndigheters — kyrkostämmas och skolråds — händer. Det är sant, att där finnes äfven den paragraf, som här blifvit nämnd, — § 30 — hvilken säger, att vid behandling af frågor om folkskoleundervisningen skall skolrådet ställa sig till efterrättelse de stadgar, som därom äro gifna; men den bestämmelsen kan och får icke på sådant sätt förtolkas, att den skulle innebära något kullkastande af den allmänna grundsats, som uti ifrågavarande kommunallag är uttalad. Och det är därför, att de bestämmelser, som nu äro gifna, i själfva verket gripa in på och på ett mycket kännbart sätt beröra denna verksamhet, som anmärkningen framkommit.

Jag skall därefter med några ord beröra den första punkten i utskottets framställning. Man har påvisat, att genom bestämmelsen om skollärarekårens representerande i skolrådet i enlighet med det anmärkta stadgandet i själfva verket frågan om skol-

rådets sammansättning och verksamhet blifvit berörd. Jag vill med afseende härå erinra herrarne om att det här icke blott gäller, att en medlem af lärarekåren kan komma att med den rätt, hvarom mom. 4 stadgar, blifva kallad till deltagande i skolrådets förhandlingar, utan att man äfven infört en helt och hållet ny valkorporation, nämligen lärarekåren inom folkskoledistriktet, som kan vara sammansatt af mycket olika element: ordinarie och extra ordinarie folkskolelärare, biträdande lärare, examinerade och oexaminerade småskolelärare. Det är något helt annat, och därigenom har man ytterligare förnärligt kommunernas och deras organs rätt och gripit in på deras verksamhetsområden. Det är dessa, som ha befattningen med folkskoleväsendet och dess skötande från administrativ synpunkt, icke lärarekåren. Och jag vill äfven erinra om, att detta icke håller blifvit i de afgifna yttrandena föreslaget; man hade lämnat helt andra och bättre anvisningar i de utlåtanden, som afgifvits, nämligen att, om det skulle ifrågakomma ett inkallande af lärare i skolrådet, detta skulle ske genom vederbörande myndigheter, och särskildt genom skolråden själfva, som på sådant sätt kunde göra sig till godo dessa lärares skicklighet och erfarenhet.

Det torde vara tillräckligt att med några ord belysa det andra spörsmålet i denna punkt, där utskottet erinrat om det betänkliga i det sätt, hvarpå i det nya stadgandet inskjutits ett omnämmande af skollärare, som äro valda medlemmar i skolrådet. Det har alls icke undgått utskottet, att det är de faktiska förhållandena, som föranledt denna bestämmelses intagande. Men detta förringar icke betydelsen af den anmärkning, som utskottet framhållit, att detta omnämmande, som gjorts två gånger, ovillkorligen för den mängd af myndigheter, som hafva dessa frågor under behandling, kommer att te sig som en allmän förklaring af Kungl. Maj:t öfver hvad kommunallagarna i detta afseende innehålla — en förklaring af dessa bestämmelser, som Kungl. Maj:t icke äger rätt att på egen hand utfärda. Att Kungl. Maj:t efter besvär beslutar, att Kungl. Maj:t finner i därvid förevarande fall en bestämmelse böra tolkas och tillämpas på det ena eller det andra sättet, är en sak för sig; en annan sak är att göra ett allmänt uttalande i ämnet, som ter sig såsom en lagbestämmelse. Som jag nyss påpekade, kommer denna bestämmelse, som här gifvits, helt visst att verka vilseledande; den måste åstadkomma missförstånd. Att denna farhåga icke är något fantasifoster, vågar jag bestämdt påstå, ty redan har det försports, att man på många håll är oviss, huru efter denna nya bestämmelse i folkskolestadgan kyrkostämmoförordningen i verkligheten skall tillämpas.

Jag skall sedan gå öfver till den granskning af utskottets uttalande rörande den andra punkten, som företogs af herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet. Han sökte därvid göra gällande, att hela frågan egentligen afsåge småskolelära-

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

*Anmärkning
mot statsråd.*
(Forts.)

norna allena; hela hans yttrande rörde sig också sedermera utslutande om dessa småskolelärarinnor och deras ställning. Enligt mitt förmenande är paragrafen tydligen affattad så, att den gäller hela den grupp af lärare, som där är omförmäld och som äfven han i förbigående nämnde: biträdande lärare vid folkskola småskollärare och lärare vid mindre folkskola. Det är hela den gruppen, hvarom här är fråga, och således ej blott om småskolelärarinnorna. Jag känner icke så noga, hur förhållandena med dessa olika platser numera gestalta sig; jag har blott kunnat rätta mig efter de uppgifter, som finnas upptagna i den petition, som ligger till grund för de ifrågavarande bestämmelserna; där visar det sig, att ej håller de två andra grupperna af lärare äro så obetydliga; de biträdande lärarnes antal uppgick till inemot 600, och antalet lärare vid mindre folkskolor utgjorde 1,800.

Det är visserligen i viss mån tillfredsställande att höra, att man har noga genomtänkt det stadgande, som man här affattat, och att man därför tilltror sig kunna säga, att det är fullkomligt klart och tydligt. Jag för min del vågar dock fortfarande bestrida detta. Det må vara, att konstitutionsutskottets medlemmar varit synnerligen svagt utrustade för att tolka lagbestämmelser, men om än så är, tror jag dock, att de många myndigheter, som skola tillämpa denna bestämmelse, icke heller sitta inne med någon så rik och djupsinnig uppfattning, att icke ett stadgande på detta område borde vara affattadt med större klarhet och försiktighet än det ifrågavarande för att icke föranleda mycken tvekan, många missförstånd och många tvister.

Jag skall nu öfvergå till de olika bestämmelser, om hvilka här har talats.

Anmärkningarna gällde först den tid, som skulle medgifva rätt till fastare anställning; och i fråga om denna tid innehåller bestämmelsen, att en lärare för att ha en dylik rätt skall ha tjänstgjort i sammanlagdt 5 år. Herr statsrådet har nu sagt, att stadgandet afser all den tjänstgöring, som vederbörande möjligen har, det må vara i den ena eller andra befattningen, på det ena eller andra stället. Detta är en upplysning, som blir mycket intressant för vederbörande skoloråd, men i så fall måste den också leda därhän, att skoloråden mycken väl akta sig för att anställa personer, som förut varit anställda på andra ställen någon längre tid, enär de riskera, att eljest få dem fast anställda hos sig, utan att de haft tillfälle att förut på något sätt själfva lära känna eller pröfva deras duglighet. Det är dock något helt annat med anställandet af ordinarie folkskollärare, med den fasthet i anställningen, som en sådan kan förvärfva. Därvid är kommunens och skolorådets ställning en helt annan. Man pröfvar deras skicklighet, som efter platsens ledigförklarande inkomma med ansökningar, man får tillfälle att välja på flera personer och man handlar med full vetskap om att anställningen skall blifva fortbestående. Här åter

gäller det öfver hufvud anställande af personer för en kortare och enligt bestämmelsernas och öfverenskommelsernas natur obestämmd tid. Själfva tjänsten är ofta af tämligen tillfällig beskaffenhet. *Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

Att församlingen då skall genom ett sådant stadgande som det nu utfärdade på en omväg förlora den rätt, som församlingen trott sig äga på grund af det föregående stadgandet i § 24 mom. 3, nämligen att efter uppsägningstidens utgång blifva fri från en lärarinna eller lärare, som visat sig olämplig, det är otvifvelaktigt ett väsentligt förminskande af de kommunala myndigheternas rätt.

Vidare har det sagts, att när det står »vederbörligen examinerad» lärare, så skulle det ovillkorligen betyda, att han skall vara vederbörligen examinerad, innan femårsperioden börjar. Den som icke är öfvad i advokatur har svårt att inse och erkänna detta. Ty folkskolestadgans § 33 innehåller i allmänhet regler om lärares entledigande och afser därför, då ej annat antydes, den tidpunkt, då fråga om lärarens entledigande förekommer. Häruti har det nya mom. 2 icke infört någon ändring. Sålunda måste, så vidt jag förstår, både med afseende å uttrycken »examinerad lärare», samt »ogift lärare» och med afseende å de platser, som läraren innehaft, bestämmelserna gälla den tidpunkt, då frågan om entledigandet förekommer, och ej någon annan. Det är fullkomligt riktigt och ändamålsenligt, såsom herr statsrådet uttryckte sig, att det borde vara föreskrifvet, att läraren skall vara examinerad vid den tidpunkt, från hvilken de fem åren skola räknas, men det står icke utsatt i paragrafen.

Hvad åter angår spørgsmålet om 32 §:s större eller mindre tillämplighet å den ifrågavarande läraren, vill jag icke spilla många ord på detta. Utskottet har sagt, att det finner ordalagen i paragrafen antyda, att denna hänvisning skulle afse endast orsakerna till afskedandet, men utskottet har också erinrat om att, då man äfven strax efteråt hänvisat till den 32 §:s slutord, däruti ligger en frestelse att tro, att paragrafen i det hela är tillämplig. För detta uttalande har utskottet otvifvelaktigt haft fullgoda skäl.

Jag skall för öfrigt nu endast nämna några ord med afseende å det, som finnes omförmäldt på senare delen af sid 15. Därvid fäster jag mig särskildt vid det försök, som herr statsrådet gjort att förringa betydelsen af utskottets erinran, att icke ens någon bestämmelse finnes om arten af den tjänstgöring, som skall berättiga till fast anställning. Då här i en mellanmening särskildt blifvit sagdt, att icke ens oförvitlighet erfordras, så har detta berott därpå, att uti många af de uttalanden, som i ärendet blifvit afgifna, behovet af ett sådant stadgande blifvit särskildt betonadt, liksom denna fordran också framhållles i de skolreglementen, som finnas å olika orter. Tanken i framställningen binder sig icke

*Anmärkning
mot statsråd.*
(Forts.)

ovillkorligen vid uttrycket oförvitlighet, utan man afser naturligen endast en tjänstgöring, som kunnat väl vitsordas. Det torde väl vara en församlings och ett skolråds rätt att fordra, att icke en lärare blir församlingen såsom ordinarie påtvingad, angående hvilken församlingen själf icke kan gifva det vitsordet, att hans tjänstgöring varit af god beskaffenhet. Detta är väl det minsta man kan fordra med hänsyn till församlingens och dess förvaltande organs rätt på detta område. Ty hvad blir eljest följden af allt detta? Jo, man beröfvar skolrådet dess ställning såsom ledande och öfverordnad myndighet öfver församlingens skolväsende; i stället för att möjliggöra samverkan på detta område föranleder man söndring och strid; åt den lärare, för hvilken man sålunda på en omväg, utan afseende å församlingens tillit, bereder ett dylikt oberoende af församlingen, skapas en ställning, som icke torde blifva till bättnad för utvecklingen af församlingens skolväsende. Det är också därför, som utskottet har ansett, att hela det ifrågavarande tillvägagångendet är prägladt af bristande hänsyn till och omtanke om skolväsendets utveckling under hägn af församlingens omvårdnad genom dess skolråd.

Jag skall till sist blott yttra några ord med anledning af slutet i herr statsrådets anförande, nämligen hans ordande om omsorgen för den mycket aktningsvärda lärarekår, som det här gäller. Man bör, sade herr statsrådet, vara betänkt på att åt dessa lärare bereda en ställning, som gör dem mera oberoende af ett godtycke, hvilket kan hafva åtskilliga anledningar utan att vara grundadt på omsorg för skolväsendets bästa. I detta afseende tror jag mig kunna säga, att inom konstitutionsutskottet alls icke funnits någon afvoghet mot en dylik anordning. Men konstitutionsutskottet har ställt sig på den ståndpunkten, att, om man nu vill främja detta syfte, detta skall ske på den rätta vägen genom bestämmelser, som anknytas till kommunallagstiftningen och som icke ingripa i eller förringa de rättigheter, hvilka enligt kommunallagarnas allmänna normer tillkomma de kommunala myndigheterna. Det är sålunda i kommunernas intresse och för upprätthållande af deras rätt, som konstitutionsutskottet gjort sin anmärkning, och jag vågar tro, att den varit fullständigt berättigad.

Jag har icke något annat yrkande att göra, än att memorialet må läggas till handlingarna.

Herr Sjöholm: Hvar och en sakkunnig, som läser dessa paragrafer, 8 och 33, uti folkskolestadgan, hvarom här är fråga och mot hvilka anmärkning blifvit framställd, kan icke finna annat, än att de äro högst olämpliga både till innehåll och form. Jag trodde därför icke, att herr statsrådet skulle hålla ett så långt anförande för att försvara dessa paragrafer, utan att han snarare skulle erkänna, att icke behörig försiktighet och omtänk-

samhet blifvit iakttagna, på grund af att han haft så kort tid att handlägga detta ärende. Det var nämligen blott 10 dagar, efter det statsrådet tillträdt sin befattning. Om ett sådant erkännande framkommit, så hade mycket varit försonadt. Nu har statsrådet tvärtom sökt uppvisa, att dessa paragrafer skulle vara både till form och innehåll fullt berättigade och lämpliga. Han har särskildt med stor styrka framhållit, att genom 8 § någon förändring icke har inträddt uti skolrådets sammansättning. Ingen kan bestrida, att icke förordningen om kyrkostämman, om kyrkoråd och skolråd är en förordning, om hvilken Konung och Riksdag gemensamt besluta. I denna förordning står angifvet, huru val till skolråd skall ske och hvem det är som väljer ledamöter till skolrådet. Det är också bestämdt, hvilka kvalifikationer den skall hafva, som kan inväjas uti skolråd. Genom den nu gifna bestämmelsen i folkskolestadgan föreskrifves däremot, att i skolrådet skall inväjas, icke utaf kyrkostämman, utan af lärarkåren en person, som har befogenhet att vid skolrådets sammanträden vara tillstädes och i öfverläggningarna, men ej i besluten deltaga. Att denne person skall hafva de kvalifikationer, som erfordras för att blifva ledamot af skolrådet enligt kyrkostämmoförordningen, det står icke i och det vet man icke af den nya förordningen. Sålunda är det tänkbart, att uti skolrådet kommer att sitta en person, som har rättighet att yttra sig i alla frågor med vissa undantag, som jag sedan skall vidröra, men som dock enligt kommunallagen icke är därtill berättigad. Deltager han uti skolrådets förhandlingar, så är det gifvet, att han skall hafva ett visst inflytande i samma mån som han är sakkunnig. Jag har i själfva verket ingenting emot, att en lärare blir ledamot af skolrådet med en viss inskränkning, men då skall kyrkostämmoförordningen i detta afseende ändras, och det kan icke ske utan Riksdagens bifall. Jag vet icke, hvarför icke denna fråga blifvit underställd Riksdagens pröfning. Då hade det icke varit något att anmärka, och jag förmodar, att ingen inom Riksdagen hade satt sig emot, att en lärare skulle få vara ledamot af skolrådet. Nu synes det mig hafva skett ett ingrepp i Riksdagens beslutanderätt, då denna anordning blifvit vidtagen utan Riksdagens hörande. Kungl. Maj:t har visserligen hört åtskilliga myndigheter, och det är godt och väl, men det är icke tillräckligt. De hafva nämligen icke haft någon afgöranderätt, utan de hafva blott fått uttala, hvad de ansett lämpligt. Jag vill särskildt fästa mig vid, att af alla domkapitel, som yttrat sig, om lärarrepresentanten skulle få beslutanderätt, icke ett enda yttrat sig om huruvida denna fråga skulle underställas Riksdagens pröfning, innan den afgjordes af Kungl. Maj:t.

Jag tror sålunda, att det är ett ingrepp i Riksdagens beslutanderätt, och att därför föredraganden icke har iakttagit den försiktighet, som man kunnat fordra af en Konungens rådgifvare.

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

Vidare står den meningen här: »förutom den eller dem, som tilläfventyrs må vara valda till ledamöter i skolrådet». Här kan jag icke finna annat än, hvad som redan är påpekadt, att det är en förklaring, hur det skall tolkas, hvilka som äro valbara till skolrådet. Det säges, att alla skola vara valbara, som icke äro redovisningsskyldiga, men lärare och lärarinnor äro, för att icke tala om annat, redovisningsskyldiga för den skolmateriel, som de ha om hand, och ordet »redovisningsskyldig» kan väl icke tolkas så, att det endast afser sådana, som hafva penningar om händer. Jag vet, att åtskilliga jurister tolka ordet så, men det kan vara tvifvel underkastadt, om den tolkningen är riktig. Det må emellertid vara härmed hur som helst, men jag tänker mig möjligheten, att icke blott en, utan flera äro valda till ledamöter i skolrådet, och förutom dessa af församlingen till ledamöter valda skall lärarkåren därjämte välja en till. Nu veta vi, att den af lärarkåren valde icke får vara närvarande vid frågor om tjänstgöringsbetygs utfärdande samt om lärares skiljande från tjänsten, men de, som äro valda af församlingen, skola deltaga i sådana frågor. Detta är ett nytt bevis på olämpligheten och obehörigheten af den gifna lagtolkningen, att lärare skola få deltaga uti så grannliga frågor, där de äro partiska icke blott för sig själfva, utan äfven för de kamrater, hvilkas tjänstgöring och uppförande kunna blifva underkastade pröfning af skolrådet, hvarförutom de mången gång få döma i egen sak. Att lärare skulle få vara ledamot af skolrådet utan beslutanderätt, det har jag, som sagdt, ingenting emot, därest en sådan bestämmelse tillkommit i behörig ordning, d. v. s. Riksdagen blifvit däröfver hörd.

Hvad den senare § 33 angår, så är den, såsom redan utskottet påpekat och uppvisat, i formellt hänseende ganska otillfredsställande. Statsrådet talade icke om annat än småskolelärarinnornas fastare anställning. Det är just, hvad centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryöfning sagt, eller att småskolelärarinnorna böra få en fastare anställning, men föreningen har icke ansett lämpligt föreslå, att biträdande lärare vid folkskolan och lärare vid mindre folkskola skulle få samma rättighet. Det medger emellertid denna författning, som innehåller, att också de skola få en fastare anställning. Det är en utsträckning, som jag icke förstår. När icke ens de, som varit särskildt intresserade, satt i fråga att få detta, utan t. o. m. uttalat olämpligheten däraf, då går ändå Kungl. Maj:t längre och säger, att allesammans efter hela linjen skola få en fastare anställning. Jag tror, att detta är att gå väl långt. Men hvad värre är, man har icke förbättrat dessa lärares och lärarinnors ställning, ty skolrådet är oförhindradt att antaga dem på ett år i sänder, och hvad hafva de då vunnit? Då komma de aldrig att åtnjuta denna förmån, och man har icke gjort lärarkåren någon tjänst, utan tvärtom. Hade man begränsat förmånen till att endast gälla för småskole-

lärarinnorna, och gjort bestämmelsen fullt effektiv, så hade det varit en annan sak. Det hade kunnat finnas fog därför, men att utsträcka den till extra ordinarie lärare och biträdande lärare vid folkskolorna, på sätt nu skett, måste betraktas som ett missgrepp.

*Anmärkning
mot statsrdd.
(Forts.)*

Jag nämnde, att det var så kort tid, som departementschefen haft på sig för att handlägga detta ärende, och att mycket kunde bero därpå, särskildt den oklara och obestämda formuleringen af § 33. Jag förmodar att det varit en hans älsklings-tanke att få realisera detta, och brådskan kan väl motiveras däraf, att han icke visste, om han hade så lång tid eller hur många dagar han skulle få sitta kvar på sin plats.

Då jag sålunda anser, att § 8 vittnar om bristande försiktighet hos föredragande departementschefen och § 33 om bristande skicklighet i ämbetets utöfning, har jag bidragit till det slut, hvartill utskottet, under återopande af 107 § regeringsformen, kommit. Jag har, herr grefve och talman, intet annat yrkande att göra, än att betänkandet måtte läggas till handlingarna.

Friherre Tamm: I det anförande, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nyss hade, meddelade han, att utskottet gjort sig skyldigt till en sammanblandning utaf skolrådets sammansättning och dess verksamhet, och att den förordning, om hvilken här är fråga, alls icke har något att göra med skolrådets sammansättning, utan endast med dess verksamhet. Han ansåg, att till följd af att skolrådets verksamhet skulle af Kungl. Maj:t bestämmas, denna förordning icke på något sätt trädte förordningen om kyrkostämma för nära, därför att makten och myndigheten hos de folkskollärare, som skulle tillsättas för att deltaga i skolrådets förhandlingar, icke skulle ökas; men jag vill fråga, om icke, såsom däremot herr statsrådet syntes erkänna, skollärarnas inflytande på skolrådets beslut kommer att ökas. Om så icke vore fallet, synes mig hela förordningen icke hafva något ändamål. Jag tager därför för gifvet, att deras inflytande kommer att ökas. Det inflytande, som de skollärare hafva, hvilka icke äro ledamöter i skolrådet, kan och bör utöfvas på kyrkostämma, men icke inom skolrådet. Det finnes åtskilliga stora kommuner, där deras inflytande på kyrkostämmans beslut varit ganska betydligt. Om man nu genom en sådan förordning som denna åstadkommer en förändring uti maktställningen med afseende på skolornas ledning, om man sålunda, utan att vidtaga någon förändring uti kyrkostämmoförordningen, dock åstadkommer en förändring uti skolrådets verksamhet, då synes det mig, att detta är ett sätt att gå till väga, som icke bör hafva någon efterföljd. Med anledning af detta måste jag för min del godkänna hvad utskottet med afseende på § 8 här har föreslagit.

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

Att vidtaga en sådan åtgärd som att begära en skrifvelse till Kungl. Maj:t vill jag däremot alls icke förorda; och då ett yrkande icke godkännes i denna kammare, om det skulle innehålla en begäran att med gillande af motiveringen lägga memorialet till handlingarna, så tror jag icke, att man kan komma till annat resultat än det, hvartill utskottets ordförande kom, nämligen att detta förslag af utskottet skulle läggas till handlingarna. Jag har emellertid velat uttala detta för att från flera sidor i denna kammare måtte blifva framhållet, att Riksdagen icke bör önska en fortsättning på den väg, som man nu genom förevarande kungl. förordning slagit in på.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter förevarande punkt af utskottets memorial lades till handlingarna.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 4 och 5 i denna månad bordlagda utlåtanden:

n:o 83, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående beredande af ålderstillägg åt revisorn och bokhållaren å general-tullstyrelsens kameralbyrå friherre K. M. B. Klinckowström och revisorn å samma styrelses revisionsbyrå C. H. Plagemann, samt

n:o 84, i anledning af väckt motion om anslag till vice härads-höfdingen G. E. Fahlerantz,

biföll Kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

*Om upplåtelse
till riksban-
ken med ägan-
derätt af visst
område å
Helgeands-
holmen.*

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och bankoutskottets den 4 och 5 innevarande april bordlagda memorial, n:o 6, i anledning af fullmäktiges i riksbanken och riksgäldskontoret framställning om upplåtelse till riksbanken med äganderätt af visst område å Helgeandsholmen med därå uppförd byggnad för banken.

Uti sin till statsutskottet ingifna, af nämnda utskott till sammansatta stats- och bankoutskottet öfverlämnade berättelse af den 18 januari 1906 angående fullgörandet af det fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret gemensamt lämnade uppdrag i fråga om uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för riksdagen och riksbanken hade fullmäktige, under åberopande af den till fullmäktiges protokoll den 22 november 1905 antecknade närmare utredning, hemställt om utverkande af Riksdagens medgifvande till att, sedan statens fastigheter på Helgeandsholmen så sammanslagits och styckats, att därå bildats

a) en tomt, upptagande områdena väster om den nya gatan i Drottninggatans förlängning,

b) en tomt, innefattande områdena öster om samma plats, och

c) ett »område afsedt att användas till gata» omfattande hvad som upptoges af den nya gatan,

till riksbanken med äganderätt upplätes den under a) angifna tomten med därå uppförd byggnad för banken.

Utskottet hade hemställt, att Riksdagen måtte lämna det ifrågasatta medgifvandet.

Om upplåtelse till riksbanken med äganderätt å visst område å Helgeandsholmen.

(Forts.)

Herr Törnebladh: Herr grefve och talman, mina herrar! I utskottets betänkande förekommer i motiveringen ett uttalande, hvars betydelse för mig icke är riktigt klar. Det heter nämligen, att »sedan riksbanken tagit lokalerna i det nya riksbankshuset i besittning, torde emellertid det gamla riksbankshuset ställas till statsverkets förfogande». Under den föregående behandlingen af detta ärende har i förevarande afseende intet blifvit uttaladt, ännu mindre bestämdt. Går man till 1888 års skrifvelse, så kan man ju möjligen säga, att den är något oklar, men af denna skrifvelse synes framgå, att det värde, som bankhusen betinga, i själfva verket skulle vara ett slags ersättning för hvad riksbanken har utgifvit till uppförande af det nya huset. I det betänkande, som förelåg år 1902 angående kostnaderna, förekommer endast en helt allmän beräkning i detta afseende.

Nu är det icke alls min mening att göra något yrkande; det kan jag för öfrigt icke göra i dag. Jag kan icke ens göra något påstående om att banken borde hafva den köpeskilling, som kan betingas för husen, utan jag vill endast hafva den formella sidan af saken någorlunda utredd, så att man får klart för sig, hvad detta yttrande i motiveringen innebär. Det är naturligtvis ett uttalande, men då det icke står i klämman, är det, såvidt jag kan förstå, icke alls för Riksdagen bindande. För min enskilda del och med afseende å själfva sakfrågan får jag säga, att jag anser det vara mycket lämpligt att, när riksbanken, såsom jag hoppas, under sommaren eller hösten detta år kan lämna sina gamla lokaler, dessa lokaler ställas till statsverkets förfogande för att till äfventyrs af statsverket försäljas.

Jag har sålunda endast velat fästa uppmärksamheten på den formella betydelsen af det uttalande, som förekommer i motiveringen, men då det icke finnes i klämman, har jag icke något yrkande att göra.

Herr Fränckel: Det var icke utan, att vid behandlingen af detta ärende inom det sammansatta utskottet denna fråga diskuterades, och detta hufvudsakligen på den grund, att när bankofullmäktige gjorde sin framställning om en sådan tomtindelning, som här är i fråga, så ville bankofullmäktige söka angifva skälen, hvarför man borde göra en så beskaffad styckning. Bankofullmäktige framhålla här, att då riksbanken äger sina fastigheter i hela landet och äfven har betalt desamma med bankens medel, så borde riksbanken äfven nu, då riksbanken in-

Om upplåtelse till riksbanken med äganderätt af visst område å Helgeands-holmen.
(Forts.)

flyttar i det nya bankhuset, vara ägare af sitt hus och icke, om jag så får säga, vara inhyes i en del af riksdagshuset. På denna grund hafva bankofullmäktige och sedermera de sammansatta fullmäktige tillstyrkt, att denna tomt, på hvilken riksbanken, riksdagshuset och gatan ligga, skulle få styckas på sådant sätt, att det nya riksbankshuset kunde blifva riksbankens tillhörighet. Därom är således icke något att säga, och det sammansatta utskottet har också tillstyrkt en sådan anordning. Men när man i denna motivering dessutom läser, att fullmäktige bland annat framhålla, hurusom riksbanken med betydliga belopp af bankovinsten under flera år bidragit till åstadkommande af det nya riksbankshuset, skulle man möjligen kunna däraf draga den slutsatsen, att det skulle vara bankofullmäktiges mening, att, när de flyttat in i det nya riksbankshuset och en försäljning af det gamla huset kommit till stånd, de medel, som därför influtit, borde tillfalla riksbanken. Det blir en senare fråga, hvarom Riksdagen framdeles får besluta, men i frågans närvarande skick har man ansett, att detta förhållande redan nu borde påpekas i motiveringen och att det således må blifva beroende på en framtida Riksdags beslut, hvart de medel skola föras, som inflyta för det gamla riksbankshuset. Det är af dessa skäl, som jag för min del tror, att det varit klokt att i motiveringen nu framhålla denna synpunkt.

Då den föregående talaren icke gjort något yrkande, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan oförändrad.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, biföll Kammaren hvad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 4 och 5 i denna månad bordlagda utlåtande, n:o 41, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag i anledning af Sveriges anslutning till den internationella godstrafikkonventionen, biföll Kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Upplästes och godkändes sammansatta stats- och bankoutskottets förslag till Riksdagens skrivelser:

n:o 60, till fullmäktige i riksbanken, angående uppförande af en bro öfver Stora Norrström i Stockholm; och

n:o 61, till fullmäktige i riksgäldskontoret, i samma ämne.

Herr Sjöcrona erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag tillåter mig hemställa, att de i dag för andra gången bordlagda

ärendena må uppföras å föredragningslistan för det plenum, som infaller lördagen den 21 i denna månad.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående afstående af kronans rätt till den s. k. Fiddenvången invid Falsterbo;

2:o) om beredande af särskild pension åt postbetjänten S. Z. Abramssons änka och minderåriga barn;

3:o) angående anslag till befrämjande och organiserande af den offentliga arbetsförmedlingen i riket; samt

4:o) angående pensioner till arbetare vid statens järnvägsbyggnader.

Föredrogos och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga proposition till Riksdagen, med förslag till lag om rikets flagga.

Justerades nio protokollsutdrag för denna dag.

Kammaren åtskildes kl. 12,40 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Torsdagen den 12 april.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

Herr statsrådet *Biesert* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående disposition af den för statsverkets räkning utarrenderade delen af kronolägenheten Halmstads slottsjord;

2:o) angående försäljning af ett till kronolägenheten Halmstads slottsjord hörande område;

3:o) angående försäljning af vissa delar af kronoparken Österåker i Stockholms län;

4:o) angående utbyte af mark från Älfkarleby kungsgård i Uppsala län mot viss Söderfors bruks aktiebolag tillhörig jord;

5:o) angående försäljning af förut till löningsjordar anslagna lotter under förra kungsladugården Ladugårdsgärdet i Östergötlands län;

6:o) angående försäljning af vissa till förra hospitalshemmanet $\frac{3}{4}$ mantal Växjö hospitalsgård i Kronobergs län hörande områden;

7:o) angående försäljning af förra länsmansbostället Husby n:o 4 med därtill hörande lägenheten Mörtnekärret n:o 1 i Östergötlands län;

8:o) angående försäljning af ett till kungsladugården Skälby i Kalmar län hörande område;

9:o) angående försäljning af två till förra militiebostället $\frac{29}{48}$ mantal Stenkelösa n:is 1, 2, 3 och 6 i Malmöhus län hörande lägenheter;

10:o) angående försäljning af vissa delar af kungsladugården Åskloster n:o 1 i Hallands län; och

11:o) angående försäljning af till förra häradsskrifvarbostället 1 mantal Östanbro n:o 3 och förra kronofogdebostället 1 mantal Östanbro n:o 4 i Västmanlands län hörande jordområden.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 71, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring af vissa delar af strafflagen, lag angående straffarbets och fängelsestraffs verkställande i

enrum, lag angående villkorlig frigifning, lag angående villkorlig straffdom samt lag angående ändrad lydelse af 1, 2, 4, 5 och 7 §§ i lagen den 17 oktober 1900 om straffregister;

n:o 72, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg den 5 maj 1882;

n:o 73, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lagar om ändrad lydelse af 40 § i lagen den 28 juni 1895 om aktiebolag och om ändrad lydelse af 23 § i lagen den 28 juni 1895 om registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet;

n:o 74, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lagar angående vissa ändringar i sjölagen och om skyldighet för svensk domstol att upptaga sjöförklaring och verkställa undersökning angående sjöolycka, som drabbat främmande fartyg;

n:o 75, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående norsk undersåtes rätt att besitta fast egendom här i riket;

n:o 76, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 7 § i lagen den 1 oktober 1894 om förvärfvande och förlust af medborgarerrätt;

n:o 77, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lagar om vissa ändringar i strafflagen, om upphäfvande af förordningen den 1 juni 1819 angående sättet huru förfaras skall med sådana personers anhållande och tilltalande, hvilka begå förbrytelser i ett af de förenade riken Sverige och Norge samt därefter afvika till det andra, och om ändrad lydelse af 7 § i strafflagen för krigsmakten den 7 oktober 1881; samt

n:o 78, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag i anledning af Sveriges anslutning till den internationella godstrafikkonventionen.

Vid föredragning af ett från Andra Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 228, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 10, angående skrifvelse till Kungl. Maj:t om förslag till uppsättande af en från ingenjörtrupperna skild militärbyggnadskår och däraf följande ändringar i fortifikationens organisation, beslöt Första Kammaren hänvisa detta ärende till sitt tillfälliga utskott n:o 1.

Vid föredragning af ett från Andra Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 229, med delgifning af nämnda kammares

beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 12, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående en allmän polisförfattning för rikets städer och därmed jämförliga orter, beslöt Första Kammaren hänvisa detta ärende till sitt tillfälliga utskott n:o 2.

Anmälades och bordlades konstitutionsutskottets utlåtande n:o 6, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående inrättande af ett statsdepartement, hufvudsakligen omfattande sociala ärenden.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet de under sammanträdet aflämnade kungl. propositionerna.

Justerades dels fyra protokollsutdrag för denna dag, dels ock protokollen för den 31 nästlidne mars äfvensom för den 3, 4 och 5 innevarande april.

Kammarens åtskildes kl. 2,59 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.
